

УДК 37.016:808.51:355.1(477)

Ольга Красницька,
кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-0417-3318>
DOI: 10.33099/2617-1775/2022-01/123-135

МОТИВАЦІЙНА ПРОМОВА КОМАНДИРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПСИХІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА СПОНУКИ ДО ДІЇ

Стаття присвячена ролі мотиваційної промови командира у формуванні та підвищенні психічної стійкості військовослужбовців, зокрема під час ведення бойових дій. Розкрито сутність мотиваційної промови як засобу формування готовності воїнів до боротьби, роботи в деприваційних умовах, подолання страху, вияву сміливості й мужності, спонування до дій та вчинків, підняття бойового духу, мобілізації інтелектуальних, фізичних і поведінкових ресурсів, використання військовослужбовцями всіх своїх можливостей під час виконання бойового завдання для досягнення цілі. Визначено функції мотиваційної промови (лідерська, емоційна, згуртування, спонукально-вчинкова, мобілізаційна, результативна, піднесено-підкріплююча) та розкрито вимоги до неї. Психічну стійкість представлено як запоруку ефективності виконання завдань.

Ключові слова: командир; лідер; воїн; мотиваційна промова; психічна стійкість; бойові дії; страх; емоційна аргументація; управління увагою.

***Людське життя – наш найвищий пріоритет.
Цим ми кардинально відрізняємося від противника.***

Генерал Валерій Залужний,
Головнокомандувач Збройних Сил України

Постановка проблеми. Ніхто не має права вбивати іншу людину, бомбити міста, скидати ракети на житлові будинки, руйнувати інфраструктуру, побудовану руками людини. Якщо хтось хоче внести зміни в історію, закарбувати в ній своє ім'я, для цього є тисячі способів: займайтеся спортом і ставайте олімпійським чемпіоном, тренуйтеся й ставайте видатним футболістом, пишіть книги та ставайте автором світових бестселерів, створюйте музику і досягайте слави знаменитого піаніста, пишіть картини й ставайте відомим художником, займайтеся волонтерством, просто допомагайте іншим, садіть дерева, будуйте будинки, ведіть чесний бізнес, навчайте молоде покоління і т. д. Самостверджуйтеся в суспільно корисний спосіб.

24 лютого 2022 року назавжди увійде в історію нашої держави. Дату широкомасштабного агресивного нападу росії на мирну Україну пам'ятатиме кожен українець, який прокинувся о 5 год. ранку через лунаючі вибухи. Президент рф вирішив переписати історію, неправомірно посягнувши на територію країни з непереможним козацьким духом, і відповідно не очікував могутнього спротиву й нищівної поразки. Наші воїни – військовослужбовці Збройних Сил України першими стали на захист своєї держави, рідної землі та кожного українця. Вчасно піднявши авіацію в повітря, вони не дали росіянам навіть шансу втілити свої плани. За перші п'ять днів війни з'явилося 12 нових

Героїв України, мужніх і сильних духом офіцерів. Разом із ними проявили свою сміливість та рішучість тисячі військовослужбовців, нацгвардійців, поліцейських, бійців територіальної оборони й громадян.

Подвиги наших військовиків із кожною годиною, кожним днем підвищують мотивацію українців до боротьби. Не менш важливу роль у цьому відіграє слово – короткі мотиваційні промови, з якими командири звертаються до своїх підрозділів і всіх українців. Навіть кілька влучно сказаних фраз піднімають бойовий дух особового складу, спонукають його до дій, вирізьблюють психічну стійкість. Мотиваційна промова командира стала спонукою до дії й засобом підвищення психічної стійкості військовослужбовців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному науковому дискурсі психічну стійкість співробітників сектору безпеки та оборони розглядають у кількох аспектах, а саме: як фактор психологічного забезпечення службово-бойової підготовки офіцерів внутрішніх військ України (Н. Кучеренко, 2014), основу готовності до службової діяльності в екстремальних ситуаціях (Д. Швець, 2017), фактор організації ефективної діяльності фахівця в екстремальних умовах (С. Кучеренко, 2017), чинник психологічного забезпечення службової та бойової діяльності військовослужбовців Збройних Сил України (А. Грибок). Специфіку її формування в поліцейських у процесі професійної підготовки аналізує О. Євдокімова (2018), вплив на формування копінг-стратегій військовослужбовців вивчає В. Скиданович (2016). Сутність, структуру, детермінанти розвитку психічної стійкості керівника органу охорони державного кордону розглядає О. Грицина (2016). Її особливості під час подолання критичних ситуацій окреслює Н. Сергієнко (2017). Психологічні особливості психічної стійкості військовослужбовців визначають К. Борщ і М. Чичуга (2017). Проте важливим питанням залишається її формування та підтримання під час бойових дій. Окремі дослідження присвячені розвитку психічної стійкості (В. Корольчук, 2013; Л. Прудка, 2013), розгляду різноманітних форм і засобів її підвищення (А. Левенець, 2017).

Відомо, що психічна стійкість не формується в один момент. Над нею військовослужбовцю потрібно постійно працювати у процесі професійної та бойової підготовки. Водночас воїн, який знаходиться в умовах ведення бойових дій, потребує додаткових засобів підвищення психічної стійкості й мотивації до дій, подолання страху, дій в умовах прямої загрози життю та здоров'ю. У психічно стійкого військовослужбовця відсутні фізіологічні порушення на поведінковому рівні. Мотиваційна промова командира у цьому разі стає одним із найефективніших засобів. Підтвердженням є публічні виступи, що ввійшли у список тих, що змінили світ і вплинули на хід історії людства. Серед них відомі мотиваційні промови командирів перед особовим складом, офіцерів перед студентською молоддю, звернення президентів та прем'єр-міністрів до політиків, військ, народу.

Варто звернути увагу на наступні виступи: Єлизавети I «Я сама буду вашим генералом» (8 серпня 1588 р.) – звернення перед боєм до англійських

ополченців у Тілбері; Дж. Гарібальді «А тепер – усі до зброї!» (вересень 1860 р.) – звернення до своїх військ; короля А. Бельгійського, який кинув виклик кайзерівській армії 4 серпня 1914 р.; В. Черчилля «Ми битимемося на узбережжі», «Це був їхній зоряний час» (1940 р.); Ш. де Голля «Полум'я французького спротиву не має згаснути, і воно не згасне» (18 червня 1940 р.) – радіозаклик до створення військових сил вільної Франції; Ф. Рузвельта «День, що назавжди залишиться символом підлості» (8 грудня 1941 р.) – промова перед Конгресом для отримання його згоди на оголошення війни; генерала Дж. С. Паттона «Я власноруч пристрелю цього сучого сина, жалюгідного шпалерника Гітлера» (5 червня 1944 р.) – мотиваційна промова командира перед боєм, напутнє звернення до Третьої армії США перед висадкою в Нормандії; Ф. Рузвельта «Вони воюють заради того, щоб припинити війну агресора» (6 червня 1944 р.) – молитва в день висадки союзницьких військ у Нормандії; Дж. В. Буша «Сьогодні наша країна побачила зло» (11 вересня 2001 р.) – звернення до країни після терористичного нападу; адмірала ВМС США В. Макрейвена «Зміни починаються тут» (21 травня 2014 р.) – виступ під час випускної церемонії в Техаському університеті.

У наукових дослідженнях учені мотиваційні промови здебільшого розглядають у філологічному ракурсі, а саме: засоби мовленнєвого впливу в мотиваційних промовах виокремлюють В. Юшак та І. Міщук (2020), лінгвопрагматичні домінанти мотиваційного виступу вивчають Т. Білецька й О. Гаврилюк (2021), гендерні маркери їх текстів визначають Н. Іваненко та О. Левченко (2021), лексико-семантичні аспекти мотиваційного дискурсу характеризує С. Пятаченко (2021), засоби вираження оцінки, лінгвістичні особливості персуазивності в мотиваційних виступах досліджують В. Бабич (2019), В. Якимчук і Н. Лопатюк (2021).

Окремі наукові розвідки присвячені ролі сторітелінгу в публічних виступах (Н. Бондаренко, 2019; І. Побідаш, 2019; А. Голячук, 2020; С. Ковпик, 2021). Варто звернути увагу на дослідження сторітелінгу як засобу розвитку психологічної пружності особистості (К. Гавриловська, Ю. Дем'янчук, 2020), що може бути використано під час підготовки мотиваційної промови. Водночас залишається недослідженим питання ролі мотиваційної промови у формуванні психічної стійкості військовослужбовців, мотивації їх до дій, здійснення героїчних вчинків.

Мета статті – розкрити сутність мотиваційної промови командира, визначити її функції, окреслити основні вимоги до неї, супутньо з'ясувавши її роль у підвищенні психічної стійкості військовослужбовців та спонуки до дій і вчинків.

Методи дослідження: аналіз, синтез, порівняння й систематизація наукових джерел, аналіз публічних виступів командирів.

Психічна стійкість як запорука ефективності виконання завдань. Військовослужбовець, як пише О. Хміляр, для досягнення перемоги над противником не лише повинен уміти користуватися зброєю та бойовою технікою, знати тактику ведення бойових дій, але й бути здатним застосувати всі свої знання та вміння в будь-яких умовах бойової обстановки [21, 318].

Також він зобов'язаний уміти долати стрес, «дивитися прямо в очі страхів», діяти в умовах небезпеки й невизначеності, проявляти креативність і винахідливість на полі бою, розумно враховувати переважаючу кількість ворога, приймати ефективні рішення. Усе це безумовно потребує високої психічної стійкості воїна.

Автори книги «Психологія бою» наводять статистичні показники невідворотних психологічних втрат серед американських військовослужбовців через психічну нестійкість і втрату бойової активності. Зокрема під час війни в Кореї вони склали 4, а у В'єтнамі – 7 випадків на кожну 1000 воїнів, у період агресії Ізраїлю проти Лівану – 9 % ізраїльських солдатів та офіцерів [14, 22]. На перший погляд незначні цифри насправді відображають досить вагомі втрати в підрозділах.

Психічна стійкість, згідно зі словником-довідником «Психологія діяльності в особливих умовах», є особливою морально-психологічною, вольовою та бойовою властивістю військовослужбовця, що зберігає його здатність продовжувати виконання бойового завдання в несприятливих, критичних, динамічних умовах [15, 91]. Як властивість особистості вона відіграє значну роль у підтриманні бойового духу воїнів, злагодженості їхніх дій, незламності, терплячості, витримці дії чинників бойового стресу на фізичному та психологічному рівнях, наполегливості у виконанні поставлених завдань, роботи в деприваційних умовах. Психічна стійкість, за даними П. Уотсон, значно знижує ризик появи проблем психічного здоров'я чи проблем функціонування військовослужбовців в умовах незчисленних бойових травм [18, 110]. Ч. Чу називає її неймовірною перевагою й відзначає: «загартовуючись там, де інші здаються, ми налаштуємо себе на успіх» [23].

Психічна стійкість дає змогу військовослужбовцю витримувати значні моральні та емоційні перенавантаження, адекватно сприймати реальність на полі бою, проявляти силу волі, не здаватися, долати біль, страх та ефективно виконувати поставлені завдання. Влучно зауважує О. Хміляр: «Особливість воїна, на відміну від інших людей, кориниться в його психологічній готовності розглядати бойові дії як спосіб життя. Воїну притаманна особиста, екзистенційна відданість війні. Готуючись до її ведення, він самостійно налаштує себе на щоденні надмірні страждання й позбавлення: голод, холод, захворювання, рани, відсутність сну. Для воїна ризик і готовність постійно стикатися з небезпекою є особливим даром, а не обов'язком» [22, 123].

Психічна стійкість, на наше переконання, значно знижує вплив на військовослужбовця деприваційних факторів, зокрема ізоляції, відсутності належних соціально-побутових умов, невизначеності й небезпеки, швидкоплинності змін і новизни бойової обстановки, обмеження в часовому еквіваленті, високого ступеня ризику, високого рівня амбівалентності й сумніву, виражених ананкастичних властивостей, схильності до сугестії, невміння бачити картину в цілому, відсутності попереднього досвіду або негативний досвід бойових дій, низького рівня критичного й креативного мислення, про які ми писали в окремій статті [8]. Лише військовослужбовець із належним рівнем психічної стійкості здатен витримати всі тягощі війни,

адекватно реагувати на загрози з боку противника, діяти в умовах прямої загрози його життю та здоров'ю, а командир – приймати рішення, ефективно управляти підрозділом і вести підлеглих у саме пекло бою.

Сьогодні прикладом для всіх військових і громадян стали наші захисники Маріуполя – полк «Азов» та бійці 36-ї окремої бригади морської піхоти, які демонструють високий рівень психічної стійкості, бойового духу, неймовірну мужність і сміливість. Не зважаючи на повний вплив деприваційних факторів на психіку військовослужбовців, переважаючи силу російського противника, постійні бомбардування «Азовсталі», азовці й морпіхи дають гідну відсіч ворогу, атакують його та знищують. Вони є уособленням справжньої мужності, терплячості, незламності сили духу, сильної волі, надзвичайної сміливості, героїзму та вчинковості.

Відомо, що в умовах бойових дій на психіку особистості впливає дуже багато негативних стрес-факторів. Навіть психічно стійка людина може «проявити слабину». Це спонукає до пошуку ефективних засобів «її підживлення». Отже, постає питання, як підвищити психічну стійкість воїнів до впливу екстремальних умов бойових дій, віру в себе та своїх побратимів, працездатність у складних умовах, спонукати їх до дій та активізувати свої мобілізаційні ресурси на інтелектуальному, фізичному, емоційному, поведінковому рівнях. Одним із таких ефективних засобів є мотиваційна промова командира.

Сутність мотиваційної промови командира. Промова, як говорив Р. Емерсон, – велика сила: вона переконує, привертає, спонукає. Оратор, на нашу думку, надихає, мотивує, змінює.

Мотиваційна промова – це форма мовленнєвого впливу, покликана в найкоротший час сформулювати необхідну емоційну установку, що сприяє вирішенню поставленого завдання [5, 174]. Вона має, як зауважують З. Куньч, Г. Городиловська та І. Шмілик, містити необхідні фактичні дані, пробуджувати психічну сприйнятливність, приводити до згоди. Також дослідниці зазначають, що лише їй «...властивий такий елемент, як примусити слухача відчутти потребу зробити те, про що його просить оратор» [10, 296]. Однак з останнім висловлюванням ми не погоджуємося. На нашу думку, по-перше, оратор нічого не просить в аудиторії, а спонукає її до певних дій. Командир не буде просити військовослужбовців піти на можливу смерть. Навпаки, він може озвучити цей факт, адже вони знаходяться на полі бою. Просити щось зробити під час публічного виступу – означає не досягнути мети. Командир за допомогою влучно підібраних слів і фраз спонукає військовослужбовців до дій таким чином, що останні самі «внутрішньо» погоджуються діяти. По-друге, оратор не має під час промови примушувати, оскільки примус породжує внутрішній спротив. У такому разі військовослужбовець не погодиться виконувати бойове завдання. Отже, мотиваційна промова через невидимий вплив на емоції має спонукати слухача до певних дій.

Серед основних рис мотиваційних виступів Ж. Кравчук і В. Марченко виділяють особистісний характер (оратор зазвичай опирається на власний досвід), аргументованість, емоційність. У таких промовах часто

використовуються особливі мовленнєві засоби, що здійснюють потрібний вплив на когнітивну діяльність аудиторії [6, 327]. Погоджуємося з цим, оскільки зміст мотиваційного виступу має будуватися на основі емоційної аргументації, впливати безпосередньо на емоції військовослужбовців, спонукати до задоволення соціальних та емоційних потреб, боротьби за власні цінності, волю, світле й вільне майбутнє. Мотиваційна промова спрямована на зміцнення віри в себе та свої можливості кожним військовослужбовцем, віри у своїх побратимів, ефективну командну роботу, віри в перемогу.

Мотиваційна промова, як відзначає С. Зверев, є засобом психологічної підготовки перед боєм, формування переконаності у виправданості й потрібності боротьби, підтримки високого бойового духу військ [4, 161]. Вона швидко формує необхідну емоційно-вольову установку у військовослужбовців, допомагає їм подолати психотравмуючу дію факторів сучасного бою, нейтралізувати інформаційно-психологічний вплив противника [5, 173–174].

Мотиваційна промова підбадьорює, викликає довіру, показує силу та стійкість воїнів, готовність до боротьби, навіть із переважаючою силою противника, спонукає долати страх і проявити сміливість, мужність та відвагу. Прикладом такого виступу наведемо записане в лютому 2022 р. відеозвернення одного з командирів, адресоване не лише нашим військовим, а й ворогу:

«Я, Салатенко Семен Павлович, старший лейтенант Збройних Сил України, командир піхотної роти. А це мої бійці. У нас немає ні страху, ні паніки. Ми не складемо зброю й не дозволимо жодним тиранам, жодним убивцям диктувати нам власну волю. Ми не віддамо жодного міліметра нашої землі. Можливо це наше останнє відео. Я не знаю, був я хорошою людиною чи поганою. Це скаже лише Бог. Але я знаю – я хороший громадянин і я хороший солдат. Я – захист своєї країни, її запорука в мирі, і щит, і меч під час війни! Хто б ви не були, скільки б вас не було, ідіть сюди! Ви пізнаєте наш гнів і нашу лють! Забирайтеся з нашої землі! Ми будемо битися до останнього набою. А коли вони скінчаться, ми будемо битися голіруч. Ми будемо битися на землі й на воді, і під землею, і в небі. Ніхто із вас не вернеться звідси живим! Ви всі здохнете, а наша країна буде квітуча та вільна. Слава Україні! Героям Слава!» [11].

Функції мотиваційної промови командира. О. Єфремов і С. Зверев серед них виділяють такі: розкриття образу військового керівника, роз'яснення завдань військ, мобілізація військ, зняття бойового стресу й оцінка роботи армії [5, 175–182]. Частково погоджуючись із дослідниками, вважаємо за необхідне спростувати перші дві функції. Мотиваційна промова спрямована на мотивацію військовослужбовців результативно виконувати бойові завдання. Її зміст не передбачає формування довіри до командира, демонстрацію його постаті та пояснення завдань. На постановку завдань спрямовані інформування особового складу, бойові інформування, накази.

Довіра завойовується протягом певного часу через слова, дії та вчинки керівника. Як ми вже відмічали, вона є основою для сприйняття командира, позитивного ставлення до нього, сприйняття від нього будь-якої інформації, переконання у справедливості його рішень, віри в його чесність,

справедливість, об'єктивність. Водночас довіра є основою для здійснення військовослужбовцями певних дій і вчинків [7, 342]. Якщо командир не довіряють підлегли, значить не довіряють його рішенням і він не зможе переконати їх піти в бій, ризикуючи власним життям та здоров'ям. Герой України генерал-лейтенант Сергій Шаптала підтверджує: «Найголовніший принцип – щоб командир завжди довіряли люди, які за ним ідуть. Якщо люди будуть довіряти своєму командиру, вони будуть виконувати задачі, що перед ними стоять» [12, 15].

Розкривати образ командира під час мотиваційної промови недоречно, оскільки підлегли його й так знають, а наголошування на тому, що військовослужбовець займає керівну посаду (має певне звання) матиме зворотний ефект. Як зазначає Дж. Віллінк, «...лідери можуть бути вищими за своїх підлеглих у системі посадових звань, проте це не дає їм право вважати себе досконалішими чи видатнішими за тих, хто перебуває під ними в ланцюгу субординації» [2, 136]. Варто пам'ятати й те, що в бою всі рівні. Командирів, які знаходяться на полі бою поряд зі своїми підлеглими, поважають і цінують. На противагу функції розкриття образу керівника ми пропонуємо лідерську функцію.

Отже, на підставі аналізу численних мотиваційних промов та окремих наукових праць, їм присвячених, нами виділено такі їх функції: лідерська, емоційна, згуртування, спонукально-вчинкова, мобілізаційна, результативна, піднесено-підкріплююча.

Лідерська функція. Командир під час мотиваційної промови через власну постать (за умови володіння ним авторитетом серед особового складу), впевненість у собі та своїх підлеглих надихає військовослужбовців, спонукає їх до дій, викликає внутрішні мотиваційні спонукання йти в бій і бажання йти за ним. Прикладом є напутнє звернення до Третьої армії США перед висадкою в Нормандії генерала Дж. С. Паттона 5 червня 1944 р. «Я власноруч пристрелю цього сучого сина, жалюгідного шпалерника Гітлера». Закінчуючи свою промову, генерал наголосив: «...Є одна чудова річ, яку ви, хлопці, зможете сказати, коли ця війна скінчиться й ви повернетесь додому. Можливо вам поталанить і через два десятки років ви сидітимете біля каміна з онуком на колінах, і коли він запитає вас, що ви робили під час Другої світової війни, вам не доведеться, червоніючи й кахикаючи, сказати «Ну, твій дідусь розгрібав лопатою лайно в Луїзіані». Ні, хлопці, ви зможете, дивлячись йому прямо в очі, відповісти «Твій дідусь, онуче, хоробро воював разом із великою Третьою армією США й цим бісовим сучим сином на ім'я Джорджі Паттон» [13, 132].

Емоційна функція. Згідно з потребоно-інформаційною теорією емоцій П. Симонова, у бойовій обстановці боротьба між природним для людини інстинктом самозбереження та соціальною потребою дотримуватися певної етичної норми переживається військовослужбовцем у формі боротьби між страхом і почуттям обов'язку. Залежність емоцій як від величини потреби, так і ймовірності її задоволення надзвичайно ускладнює конкуренцію співіснуючих мотивів, унаслідок чого поведінка нерідко виявляється переорієнтованою на менш важливу, але легко досягну мету [16, 47–48]. Мотиваційна промова

передусім впливає на емоційну сферу військовослужбовців, заряджає їх позитивно-негативними емоціями (залежно від контексту виступу), викликає потребу подолати страх, знищити чи відтіснити зі своїх територій противника, спрямовує на досягнення потрібного результату, спонукає до активності, прояву сміливості, мужності, направляє поведінку в необхідне русло, піднімає бойовий дух.

Функція згуртування. Мотиваційна промова командира згуртовує військовослужбовців і спрямовує їх на спільність дій, командну ефективність. Як зазначають П. Уотсон та Б. Літц, чим сильнішим є відчуття колективної ефективності й чим вищі прагнення членів групи та вмотивованість їхніх дій, тим сильніша їхня спроможність впоратися з перешкодами й невдачами, вищий бойовий дух і стресостійкість, кращі досягнуті результати [18, 108]. У своєму зверненні 7 квітня 2022 р. президент України Володимир Зеленський наголосив на тому, що українці – найсмівлівіші у світі. Ця якість на сьогодні об'єднує та згуртовує. «...Ми ж завжди були такими... Ми завжди були сміливими. Найсмівлівішими у світі. Я у цьому впевнений. Бо хто ще робив би те, що роблять українці? Хто ще мав стільки сміливості постійно боротися проти будь-яких проявів тиранії й захищати саме свободу? ... Насправді ось це – наш бренд. Ось це – бути нами. Бути українцями. Бути сміливими» [1].

Спонукально-вчинкова функція. «Зважитися на вчинок – справа нелегка. Вона потребує неабиякої мужності, високорозвиненої потреби в самоактуалізації», – зазначає О. Хміляр [19, 21]. Вчинок зазвичай здійснюється людьми на межі їхніх фізичних, душевних, духовних можливостей, інколи навіть із ризиком для життя, – відмічає В. Татенко. Крім цього вчений зауважує, зважившись на вчинок, важливо бути готовим до його здійснення не тільки предметно, а й психологічно, щоб вистачило сил на його завершення [17, 57].

Командир через мотиваційну промову спонукає військовослужбовців до дій та вчинку, проявити себе, реалізувати потребу кожного в перемозі, самоствердитися через героїчний вчинок, зробити внесок у перемогу над ворогом, зберегти життя побратимам, захистити рідних і близьких, захистити майбутнє України. Варто звернути увагу на слова командира полку «Азов» підполковника Дениса Прокопенка: «Я вважаю, що ми досить міцні, щоб кров'ю і потом відвойовувати нашу землю, а не йти на якісь подачки від росії. Нам не потрібна як подарунок земля, що і так належить нам. Це неправильно. Ми повинні відстоювати свою землю й не маємо права віддавати Донбас у жодному разі» [12, 17].

Мобілізаційна функція. Мотиваційна промова на основі підвищеного емоційного фону мобілізує інтелектуальні, фізичні, поведінкові ресурси військовослужбовців, формує готовність іти в бій, забезпечує приплив енергії, спонукає проявити всі свої можливості під час виконання бойового завдання для досягнення цілі. Також вона викликає позитивне емоційне напруження, що згідно з потребою-інформаційною теорією емоцій П. Симонова супроводжується переходом до інших форм поведінки, ніж у спокійному чи пригніченому стані, а саме зміни оцінки зовнішніх сигналів та реагування на них [16, 49].

Мотиваційна промова здійснює мобілізуючий вплив на внутрішній стан

військовослужбовців, який за вченням О. Ухтомського є домінантою. Згідно з О. Хміляром, домінанта об'єднує організм в єдине ціле, забезпечує активне вибіркоче пристосування до зовнішніх умов і відповідно здійснює регуляцію дій воїна. До того ж вона захищає організм від непотрібних подразників і перетворює у значущі ті з них, що сприяють досягненню поставленої мети [20, 18]. Таким чином, командир через мотиваційну промову активізує всі ресурси організму військовослужбовців на боротьбу з противником, створює внутрішню готовність до дії, що, зі свого боку, знижує вплив деприваційних умов на психіку воїнів.

Результативна функція. Мотиваційна промова спрямовує на досягнення бажаного результату й підвищує самоефективність. С. Саусвік та Е. Річі підтверджують: «...допоки люди не повірять, що вони можуть досягати бажаних результатів завдяки своїм діям, у них обмаль мотивації діяти або протистояти труднощам. Частково саме завдяки вірі в самоефективність люди обирають, яким викликам вони можуть протидіяти, скільки зусиль можуть витратити, як довго триматися попри перешкоди та втрати й чи сприймати втрати як мотивуючі або демотивуючі» [18, 107]. Водночас у промові командир може окреслити очікувані та досягнуті результати, що приносять слухачам позитивні емоції в умовах воєнного часу.

Гарним наочним прикладом є відеозвернення голови Одеської військової адміністрації полковника Максима Марченка. 14 березня 2022 р. командиром було зазначено: «Добрий вечір, Одещина! Сьогодні в області все спокійно. Наразі існує загроза висадки морського десанту на наше узбережжя. Але наші військовослужбовці готові до цього і все, що побачить ворог, – це дно Чорного моря». І 16 березня 2022 р. його слова набули підтвердження: «Доброго ранку! Ранок сьогодні дійсно добрий. Як я і обіцяв, сьогодні два ворожих літаки Су-30 та їх пілоти побачили дно Чорного моря. Один літак наша протиповітряна оборона збила ще на підльоті, інший встиг розвернутися в напрямку окуповано Криму, але долетіти до бази йому не вдалося й він теж впав у море разом зі своїм екіпажем. Дякую нашим підрозділам протиповітряної оборони за чудову роботу. Слава Україні!».

Піднесено-підкріплююча функція. Командир у мотиваційній промові формує у військовослужбовців віру в себе, можливості підрозділу, можливості збройних сил, вселяє гордість, показує, що їм довіряють інші, доводить важливість кожного з них. Як зазначає Дж. Віллінк, одне з найважливіших завдань лідера – вселити гордість у команду [2, 179]. Військовослужбовці мають відчувати свою потрібність, свій внесок у перемогу, адже це додає сил, підвищує психічну стійкість, спонукає до дій. Прикладом є звертання генерала Дж. С. Паттона до воїнів у промові «Я власноруч пристрелю цього сучого сина, жалюгідного шпалерника Гітлера». Командир наголосив на важливості кожного солдата та офіцера: «...Усі справжні герої – це не казкові воїни. Кожен із вас, кожен солдат в нашій армії відіграє свою життєво важливу роль. Женіть геть зневіру, женіть геть думку, що ваша робота неважлива. У кожного є своя робота, яку він мусить виконувати. Кожен із нас – це важлива ланка одного величезного ланцюга» [13, 131].

Поряд з окресленими сутністю та функціями мотиваційної промови вважаємо за необхідне визначити вимоги до неї.

Вимоги до мотиваційної промови командира:

- речення короткі, лаконічні й водночас змістовні;
- правильно розставлені наголоси в реченнях (на відповідних словах);
- використання аудіальних технік управління увагою аудиторії, а саме: зміна гучності, висоти голосу, тону мовлення, інтонації, короткі паузи. Дж. Віллінк вважає здатність говорити далеко чутним резонуючим голосом перевагою будь-якого лідера, а для бойового командира – абсолютно критичною [2, 89]. Через аудіальні техніки командир приверне увагу, створить контрасти в мовленні, виділить головне, передасть емоції та почуття, зробить акцент на найважливішому [9, 311];
- зміст промови доступний і зрозумілий;
- зміст промови показує силу військовослужбовців та, можливо, слабкість противника (через силу волі, цінності, боротьбу за майбутнє тощо);
- промова підбадьорює. С. Зверев підтверджує, що командир має вміти короткими й сильними фразами підбадьорити «заляканих воїнів» [4, 243];
- сильна емоційна складова промови (в основі виступу – емоційна аргументація), оскільки мотиваційний виступ впливає найперше на емоції військовослужбовців.

Висновки та перспективи подальших досліджень. «Ще з давніх-давен і до нашого часу людство шукало героїв. Люди завжди цінують героїв. Завжди підтримують тих, хто сміливий. І завжди відчують, хто бореться за добро. За 50 днів цієї війни Україна стала героєм для всього вільного світу. Для тих, хто має достатню сміливість, щоб називати речі своїми іменами. Для тих, хто не отруєний пропагандою. Ви всі стали героями. Усі українці та всі українки, які вистояли, які не здаються. І які переможуть. Які повернуть Україні мир. Я впевнений у цьому», – відзначив Володимир Зеленський 14 квітня 2022 р. під час вечірнього звернення до всіх українців [3].

Наші воїни – справжні герої, які захищають Україну та борються сьогодні за її майбутнє. Для подолання стресу, роботи в деприваційних умовах, ефективного виконання завдань у бойових умовах, адекватного сприйняття бойової обстановки військовослужбовцю необхідно мати високий рівень психічної стійкості й водночас постійно знаходити засоби її підвищення. Одним із них є мотиваційна промова командира, що в найкоротший час може активізувати діяльність воїнів, спонукати їх до дій та здійснення вчинків, сформуванню необхідну емоційну установку, мобілізувати ресурси організму, підняти бойовий дух, сформуванню готовності до боротьби, згуртувати особовий склад, спонукати подолати страх і проявити сміливість, мужність та відвагу, підвищити віру в себе й можливості свого підрозділу, спонукати до виконання бойового завдання та досягнення бажаного результату.

Перспективами подальших досліджень є вивчення питання ораторської діяльності офіцера-лідера.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бути сміливими – це наш бренд; будемо поширювати нашу сміливість у світі : звернення Президента Володимира Зеленського, 7 квітня 2022 р. URL: <https://cutt.ly/mHmsncA>.
2. Віллінк, Джоко (2021). Стратегія і тактика лідерства. Київ : Форс Україна, 368.
3. За 50 днів цієї війни Україна стала героєм для всього вільного світу : звернення Президента Володимира Зеленського, 14 квітня 2022 р. URL: <https://cutt.ly/tHQk8F6>.
4. Зверев, С. Э. (2013). Речевое воспитание военнослужащих. 408.
5. Ефремов, О. Ю., Зверев, С. Э. (2014). Военное лидерство: психология, педагогика, риторика. 368.
6. Кравчук, Ж. В., Марченко, В. В. (2021). Англomовні мотиваційні промови: лінгвопрагматичний та перекладацький аспекти. Молодий вчений. Філологічні науки, 10 (98), 326–328. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-10-98-68>.
7. Красницкая, Ольга. (2020). Формирование доверия к оратору в публичном выступлении. Науката и дигитализацията в полза на бизнеса, образованието и туризма : сб. научни доклади, съобщения и статии XVI междунар. науч. конф. (Албена, България, 07–08 септември 2020 г.). Том XIII, 340–346. URL: <https://cutt.ly/HHc8Woa>.
8. Красницка, О. В. (2022). Депривація військовослужбовців, які виконують завдання у відриві від основних сил, та в умовах полону. Вісник Національного університету оборони України, 2 (66), 50–63. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2022-66-2-50-63>.
9. Красницка, Ольга. (2020). Педагогічна майстерність викладача вищої військової школи : підручник. Київ : Кондор, 528.
10. Куньч, Зоряна, Городиловська, Галина, Шмілик, Ірина. (2018). Риторика : підручник. 2-ге вид., допов. Львів : вид-во Львівської політехніки, 496.
11. Мотиваційна промова командира. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=MEqL5J0IHfo>.
12. Надихаюча книжка Українського Захисника / авт.-упор. Ольга Красницка, Олег Хміляр. Київ : вид-во Ліра-К, 2022, 116.
13. Промови, що змінили світ. Київ : вид. група КМ-БУКС, 2017, 328.
14. Психологія бою: діяльність командира підрозділу щодо підтримання морально-психологічного стану особового складу в ході бойових дій : навч.-метод. посіб. / А. М. Романишин, О. В. Бойко, Д. В. Богородицький та ін. Львів : НАСВ, 2015, 322.
15. Психологія діяльності в особливих умовах : словник-довідник / за заг. ред. І. І. Приходька. Харків : НА НГУ, 2021, 118. URL: http://books.ndcnangu.co.ua/knigi/Slovník_psihologiya_diyalnosti.pdf.
16. Симонов, П. В. (1982). Потребностно-информационная теория эмоций. Вопросы психологии, 6, 44–56.
17. Татенко, Віталій. (2017). Методологія суб'єктно-вчинкового підходу: соціально-психологічний вимір : монографія. Київ : Міленіум, 184.
18. Уотсон, Патрісія, Літц, Бретт, Саусвік, Стівен, Річі, Елспет. (2017). Підготовка до відправлення військ за кордон: зміцнення психологічної стійкості. Охорона психічного здоров'я в умовах війни. Київ : Наш формат, 103–122.
19. Хміляр, О. Ф. (2009). Вчинковий потенціал як провідний компонент у формуванні конкурентоспроможного фахівця. Актуальні проблеми сучасної освіти у світлі вимог Болонського процесу : матеріали міжнарод. наук. конф. Київ, 21–23.
20. Хміляр, О. Ф. (2019). Психомоторні властивості офіцера : монографія. Київ : КОМПРИНТ, 209.
21. Хміляр, О. Ф. (2013). Психологічна підготовка солдата і офіцера. Вісник Національного університету оборони України, 1 (32), 317–322.
22. Хміляр, О. Ф. (2022). Психологія бойової мотивації воїна. Вісник Національного університету оборони України, 2 (66), 121–131

23. Чу, Чарльз. Куленепробивний розум: 6 секретів психологічної стійкості від військово-морського спецназу. URL: <https://forum.pravda.com.ua/index.php?topic=969901.0>.

REFERENCES

1. Buty smilyvymy – tse nash brend; budemo poshyriuvaty nashu smilyvist u sviti [Being brave is our brand; we will spread our courage in the world] : zvernennia Prezydenta Volodymyra Zelenskoho, 7 kvitnia 2022 r. URL: <https://cutt.ly/mHmsncA>.
2. Villink, Dzhoko (2021). Stratehiia i taktyka liderstva [Leadership strategy and tactics]. Kyiv : Fors Ukraina, 368.
3. Za 50 dnyv tsiiei viiny Ukraina stala heroiem dlia vsoho vilnoho svitu [During this war 50 days, Ukraine became a hero for the whole free world] : zvernennia Prezydenta Volodymyra Zelenskoho, 14 kvitnia 2022 r. URL: <https://cutt.ly/tHQk8F6>.
4. Zverev, S. E` (2013). Rechevoe vospitanie voennosluzhashhikh [Servicemen speech education]. 408.
5. Efremov, O. Yu., Zverev, S. E` (2014). Voennoe liderstvo: psikhologiya, pedagogika, ritorika [Military leadership: psychology, pedagogy, rhetoric]. 368.
6. Kravchuk, Zh. V., Marchenko, V. V. (2021). Anhломovni motyvatsiini promovy: linhvoprahmatychnyi ta perekladatskyi aspekty [English-language pep talks: linguopragmatic and translational aspects]. Molodyi vchenyi. Filolohichni nauky, 10 (98), 326–328. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-10-98-68>.
7. Krasnytska, Olha. (2020). Formirovanie doveriia k oratoru v publichnom vy`stuplenii [Formation of trust in orator during public speech]. Naukata i digitalizacziyata v polza na biznesa, obrazovanieta i turizma : sb. nauchni dokladi, s`obshheniya i statii XVI mezhdunar. nauch. konf. (Albena, B`lgariya, 07–08 septemvri 2020 g.). Tom KhГГГ, 340–346. URL: <https://cutt.ly/HHc8Woa>.
8. Krasnytska, O. V. (2022). Depryvatsiia viiskovosluzhbovtiv, yaki vykonuiut zavdannia u vidryvi vid osnovnykh syl, ta v umovakh polonu [Deprivation of military servicemen who perform tasks separately from the main forces, and in the captivity conditions]. Visnyk Natsionalnogo universytetu oborony Ukrainy, 2 (66), 50–63. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2022-66-2-50-63>.
9. Krasnytska, Olha. (2020). Pedagogichna maisternist vykladacha vyshchoi viiskovoi shkoly [Pedagogical skills of a higher military school teacher] : pidruchnyk. Kyiv : Kondor, 528.
10. Kunch, Zoriana, Horodylovska, Halyna, Shmilyk, Iryna. (2018). Rytoryka [Rhetoric] : pidruchnyk. 2-he vyd., dopov. Lviv : vyd-vo Lvivskoi politekhniki, 496.
11. Motyvatsiina promova komandrya [Commander's motivational speech]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=MEqL5J0IHFo>.
12. Nadykhaiucha knyzhka Ukrainskoho Zakhysnyka [Ukrainian Defender's inspiring book] / avt.-upor. Olha Krasnytska, Oleh Khmiliar. Kyiv : vyd-vo Lira-K, 2022, 116.
13. Promovy, shcho zminyly svit [Speeches that changed the world]. Kyiv : vyd. hrupa KM-BUKS, 2017, 328.
14. Psykholohiia boiu: diialnist komandrya pidrozdilu shchodo pidtrymannia moralno-psykholohichnoho stanu osobovoho skladu v khodi boiovykh dii [Psychology of a battle: the activities of the unit commander to support moral and psychological conditions of personnel during hostilities] : navch.-metod. posib. / A. M. Romanyshyn, O. V. Boiko, D. V. Bohorodytskyi ta in. Lviv : NASV, 2015, 322.
15. Psykholohiia diialnosti v osoblyvykh umovakh [Psychology of activity in particular conditions] : slovnyk-dovidnyk / za zah. red. I. I. Prykhodka. Kharkiv : NA NHU, 2021, 118. URL: http://books.ndcnangu.co.ua/knigi/Slovník_psihologiya_diyalnosti.pdf.
16. Simonov, P. V. (1982). Potrebnostno-informacziionnaya teoriya e`moczij [Need-information emotions theory]. Voprosy` psikhologii, 6, 44–56.
17. Tatenko, Vitalii. (2017). Metodolohiia subiektno-vchynkovoho pidkходу: sotsialno-psykholohichni vymir [Subject-action approach methodology: socio-psychological dimension] :

monohrafiia. Kyiv : Milenium, 184.

18. Uotson, Patrisiia, Litts, Brett, Sausvik, Stiven, Richi, Elspet. (2017). Pidhotovka do vidpravleniia viisk za kordon: zmitsnennia psykhologichnoi stiikosti [Preparation for sending troops abroad: psychological resilience strengthening]. Okhorona psykhichnoho zdorovia v umovakh viiny. Kyiv : Nash format, 103–122.

19. Khmiliar, O. F. (2009). Vchynkovyi potentsial yak providnyi komponent u formuvanni konkurentospromozhnoho fakhivtsia [Action potential as a leading component in the competitive specialist formation]. Aktualni problemy suchasnoi osvity u svitli vymoh Bolonskoho protsesu : materialy midnarod. nauk. konf. Kyiv, 21–23.

20. Khmiliar, O. F. (2019). Psykhomotorni vlastyvoli ofitsera [Officer psychomotor properties] : monohrafiia. Kyiv : KOMPRYNT, 209.

21. Khmiliar, O. F. (2013). Psykhologichna pidhotovka soldata i ofitsera [Psychological preparation of soldier and officer]. Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy, 1 (32), 317–322.

22. Khmiliar, O. F. (2022). Psykhologhiia boiovoi motyvatsii voina [Psychology of warrior's combat motivation]. Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy, 2 (66), 121–131. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2022-66-2-121-131>.

23. Chu, Charlz. Kuleneprobnynyi rozum: 6 sekretiv psykhologichnoi stiikosti vid viiskovomorskoho spetsnazu [Bulletproof Mind: 6 Secrets of Psychological Resilience from Naval Special Forces]. URL: <https://forum.pravda.com.ua/index.php?topic=969901.0>.

SUMMARY

Olha Krasnytska,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
National Defense University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskyi

Commander's motivational speech as a means of forming servicemen mental stability and urge for action

Introduction. *A combatant in combat environment needs additional means of mental resilience increasing and motivation to act, to act in an environment of imminent life and health threat.*

Purpose – *to find out the role of commander's motivational speech in increasing servicemen mental resilience and urge to actions and deeds.*

Methods: *analysis, synthesis, comparison and scientific sources systematization, analysis of commanders public speeches.*

Results. *The essence of motivational speech is revealed as a means of forming soldiers' readiness to fight, acting in deprivation conditions, overcoming fear, showing courage and bravery, encouraging actions and deeds, raising morale, mobilizing intellectual, physical and behavioral resources, using all their capabilities during military service performing combat mission. The functions of motivational speech (leadership, emotional, cohesion, motivational, mobilizing, productive, sublime-reinforcing) are determined and the requirements to it are revealed. Mental resilience is presented as a guarantee of effective performance of tasks.*

Originality. *The analysis of commanders' and military leaders' motivational speeches, proves the effectiveness of their use as form of speech influence on servicemen and means that can quickly intensify the activities of soldiers, form the necessary emotional attitude, mobilize body resources, unite personnel, increase self-confidence and the unit capabilities.*

Conclusion. *To overcome stress, effectively perform tasks in combat conditions, adequate perception of combat situation, a serviceman must have a high level of mental stability and at the same time constantly find ways to increase it, one of which is commander motivational speech.*

Key words: *commander; leader; warrior; motivational speech; mental resilience; combat operations; fear; emotional argumentation; attention management.*